

Δικαστικό ρεπορτάζ και δημοσιογραφική δεοντολογία

Παναγιώτης Μαντζούφας
Καθηγητής Νομικής στο ΑΠΘ

Εισαγωγή

Σύμφωνα με πρόσφατες δημοσκοπήσεις, που αποτελούν όμως συνέχεια προηγούμενων καταγεγραμμένων τάσεων της κοινής γνώμης, η δημοσιογραφία και εν γένη τα ΜΜΕ βρίσκονται πολύ χαμηλά στην κλίμακα εμπιστοσύνης της ελληνικής κοινής γνώμης. Η αντίληψη του μέσου Έλληνα για την δημοσιογραφία με βάση αυτές τις μετρήσεις δείχνει ότι δεν θεωρεί αξιόπιστους τους δημοσιογραφικούς φορείς και ιδιαίτερα αυτούς που μεταδίδουν πληροφορίες μέσω διαδικτύου. Η αμφισβήτηση αυτή τουλάχιστον για την ραδιοτηλεόραση ενδεχομένως να συνδέεται με το προγενέστερο καθεστώς κρατικού μονοπωλίου¹, το οποίο ανατράπηκε με την καθιέρωση της ιδιωτικής τηλεόρασης σε όλα τα ευρωπαϊκά κράτη από την δεκαετία του 1980². Αυτή η διάχυτη ατμόσφαιρα απαξίωσης δεν είναι άσχετη με την διάδοση των λεγόμενων fake news, των διαδικτυακών επιθέσεων σε πολιτικούς αντιπάλους με κακόβουλα σχόλια και διασπορά ψευδών ή κατασκευασμένων ειδήσεων και κυρίως με το πολωτικό κλίμα που είχε επικρατήσει όλα τα προηγούμενα χρόνια της κρίσης.

Την περίοδο της κρίσης και με βάση την ακραία συγκρουσιακή ατμόσφαιρα που είχε διαμορφωθεί, ήταν συχνή η αναφορά περί την εμπλοκή πολιτικών προσώπων σε υποθέσεις με δικαστικό ενδιαφέρον(π.χ εντελώς πρόσφατα η εν εξέλιξη υπόθεση Novartis), αυτό που ονομάζεται στην δημοσιογραφική γλώσσα δικαστικοποίηση της πολιτικής. Επίσης, αρκετές είναι οι περιπτώσεις όπου κρίσιμα κυρίως οικονομικά ζητήματα τίθενται υπό την κρίση των δικαστηρίων με σημαντικές κοινωνικές συνέπειες³, όπου το ενδιαφέρον του κοινού και των ΜΜΕ είναι ιδιαίτερα έντονο. Με βάση τα παραπάνω, το δικαστικό ρεπορτάζ αποτέλεσε προνομιακό

Το κείμενο αποτελεί γραπτή απόδοση της προφορικής παρουσίασης που πραγματοποιήθηκε στο συνέδριο που συνδιοργάνωσαν τα Τακτικά Διοικητικά Δικαστήρια Θεσσαλονίκη, ο Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης και ο Δήμος Θεσσαλονίκης με θέμα «Δικαιοσύνη και κοινωνία» (Θεσσαλονίκη 29-30 Νοεμβρίου 2019). Τα πρακτικά του συνεδρίου έχουν εκδοθεί σε τόμο από τις εκδόσεις Σάκκουλα, 2020. Επίσης η μελέτη έχει κατατεθεί ως συμμετοχή για τον τιμητικό τόμο που θα αφιερωθεί στον Καθηγητή Κ.Μαυριά.

¹ Βλ. γενικότερα για την εξέλιξη της νομοθεσίας για τα ΜΜΕ σε Γ.Καράκωστα, Δίκαιο των ΜΜΕ, Σάκκουλας, 2012 στα αντίστοιχα κεφάλαια για την κρατική και την ιδιωτική τηλεόραση.

² Βλ. ενδεικτικά για την εξέλιξη της ραδιοτηλεόρασης στον ευρωπαϊκό χώρο Σ.Παπαθανασόπουλου, Τα μέσα επικοινωνίας στην Ευρώπη: ένα πεδίο σε εξέλιξη στον τόμο Σ.Παπαθανασόπουλος,(επιμ.), Επικοινωνία και κοινωνία από το εικοστό στον εικοστό πρώτο αιώνα, Καστανιώτης(δεύτερη έκδοση) 2000, σ. 139 επ.

³ Βλ. για μια συνολική παρουσίαση της νομολογίας της περιόδου της κρίσης μέχρι το 2014 Π.Μαντζούφας, Οικονομική κρίση και Σύνταγμα, Σάκκουλας, 2014

πεδίο όπου δοκιμάστηκαν τόσο η προστασία συνταγματικών δικαιωμάτων, όπως η ελευθερία της έκφρασης, η δημοσιογραφική δεοντολογία, το δημοσιογραφικό απόρρητο, όσο και βασικοί θεσμοί του κράτους δικαίου, όπως η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και οι θεσμοί που την στηρίζουν⁴. Τα παραδείγματα είναι αρκετά και θα προσπαθήσουμε μέσω αυτών να καθορίσουμε τον συνταγματικά αποδεκτό τρόπο ενασχόλησης της δημοσιογραφίας με υποθέσεις που αφορούν στην διαδικασία και στις αποφάσεις των δικαστηρίων. Ενδεικτικά θέματα είναι αυτά που αφορούν στην προστασία της ιδιωτικότητας των εμπλεκόμενων με την ποινική δικαιοσύνη⁵ και την διασφάλιση της εχεμύθειας που πρέπει να καλύπτει τα στοιχεία μιας δικογραφίας που βρίσκεται σε προανακριτικό η/και ανακριτικό στάδιο⁶, ιδιαίτερα όταν η υπόθεση έχει σημαίνουσες πολιτικές και κοινωνικές προεκτάσεις και η δημοσιότητα μπορεί να λειτουργήσει ως κύρωση⁷. Κρίσιμο είναι και το ζήτημα της μυστικότητας των διασκέψεων των δικαστηρίων και οι διαρροές των αποφάσεων τους πριν αυτές έλθουν στην δημοσιότητα⁸. Η ιδιωτική ζωή των

⁴ Βλ. Α. Χαραλαμπίκη, ΜΜΕ και προσβολή της προσωπικότητας – Ποινικές Διαστάσεις, ΠοινΔικ 2/2010, σελ. 205-207.

⁵ Βλ. ΣτΕ 1704/2018 (Τμ. Δ') όπου σημειώνεται ότι η απαγόρευση δημοσιοποίησης στοιχείων της ποινικής προδικασίας (άρθρο 11 παρ. 6 ΠΔ 77/2003) είναι δυνατό να καμφθεί, εν όψει της αρχής της σταθμίσεως, η οποία διέπει την εφαρμογή των διατάξεων του Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών εκπομπών (άρθρο δεύτερο ΠΔ 77/2003), σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν, κατ' εκτίμηση των συνθηκών, κρίνεται αφ' ενός μεν ότι συντρέχουν λόγοι υπέρτερου δημοσίου συμφέροντος, οι οποίοι καθιστούν επιτρεπτή την ανακοίνωση των στοιχείων αυτών προς ενημέρωση του τηλεοπτικού κοινού επί ζητήματος ιδιαίτερος αυξημένου γενικού ενδιαφέροντος, αφ' ετέρου δε ότι με τη δημοσιοποίηση των στοιχείων αυτών δεν διακυβεύονται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και των λοιπών εμπλεκόμενων προσώπων αλλά και το συμφέρον της αποτελεσματικής διεξαγωγής της δικαστικής έρευνας. Έτσι κρίθηκε ως νόμιμη η κύρωση της συστάσεως του ΕΣΡ εις βάρος τηλεοπτικού σταθμού διότι κατά τη μετάδοση δελτίων ειδήσεων προβλήθηκαν αυτούσια αποσπάσματα σε πρώτο πρόσωπο ενόρκων καταθέσεων μαρτύρων-βουλευτών πολιτικού κόμματος ενώπιον ανακριτικών αρχών. (Η υπόθεση αφορούσε στους βουλευτές της Χρυσής Αυγής που αναφέρθηκαν σε τηλεοπτικό σταθμό ως εμπλεκόμενοι στην εν εξέλιξη υπόθεση της δολοφονίας του Π. Φύσσα)

⁶ Βλ. Θ. Καρδίμη, Η αρχή της μυστικότητας της προδικασίας και η ελευθερία έκφρασης των δημοσιογράφων σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ (Είναι η μυστικότητα της προδικασίας μια σχετική και ξεπερασμένη αρχή;), Ποινική Δικαιοσύνη, 11/2018, σελ. 1186-1188.

⁷ Βλ. Α.Μήτρου, η δημοσιότητα της κύρωσης ή η κύρωση της δημοσιότητας, Σάκκουλας, 2012

⁸ Ένα ζήτημα που προέκυψε στην δημοσιότητα και πήρε διαστάσεις με δύο αφορμές(υποθέσεις Βατοπεδίου και τηλεοπτικών αδειών) τα τελευταία χρόνια είναι η παραβίαση της μυστικότητας των διασκέψεων των δικαστηρίων και η δημοσιοποίηση των αποτελεσμάτων τους πριν την έκδοση των αποφάσεων. Επί του θέματος υπάρχει η σχετική ρύθμιση του άρθρου 251 ΠΚ, που ορίζει ότι: "*Ι. Όποιος καλείται κατά το νόμο να εκτελέσει δικαστικά καθήκοντα και γνωστοποιεί σε άλλον απόρρητα από τη διάσκεψη ή την ψηφοφορία στην οποία πήρε μέρος τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών...|»*

Η πάγια, νομολογία του ΑΠ κατέληξε στα εξής: Ως απόρρητα στοιχεία νοούνται τα διαδραματισθέντα κατά τη διάρκεια της διασκέψεως ή της ψηφοφορίας που πρέπει να μείνουν γνωστά και αποκλειστικά μόνο στα πρόσωπα που συμμετείχαν στη διάσκεψη και την ψηφοφορία και να μην εξέλθουν από τον κύκλο αυτών περιερχόμενα σε γνώση κατά οποιοδήποτε τρόπο και οποιοδήποτε μέσο σε τρίτον που δεν συμμετείχε στη διάσκεψη ή ψηφοφορία, όπως το περιεχόμενο της διαλογικής συζητήσεως κατά την μη δημόσια διάσκεψη. Δεν συνιστούν απόρρητα της διασκέψεως τα της ψηφοφορίας τα στοιχεία που υποχρεωτικά δημοσιοποιούνται με την απόφαση. Τέτοια στοιχεία που δεν συνιστούν απόρρητο κατά την έννοια του άρθρου 251 παρ. 1 ΠΚ και συνεπώς δεν θεμελιώνουν το αξιόποινο είναι το αποτέλεσμα της ψηφοφορίας κατά την διάσκεψη και η γνώμη του μέλους του δικαστηρίου που συμμετείχε σ' αυτή και μειοψήφησε με το αιτιολογικό ότι "*ανήκουν σε αυτά που υποχρεωτικά περιλαμβάνονται στην απόφαση του δικαστηρίου, αφού δεν θα παρέμεναν γνωστά περιοριστικώς και αποκλειστικά μόνον στα πρόσωπα των ασκούντων δικαστικά καθήκοντα και συμμετείχαν στη διάσκεψη αλλά περιέχονται*

δικαστών⁹ και οι εικαζόμενες πολιτικές τους προτιμήσεις και επιρροές, η ίδια η επιλογή της ηγεσίας των ανωτάτων δικαστηρίων, είναι ορισμένα επίσης από τα ζητήματα που αποτέλεσαν αντικείμενο δικαστικού ρεπορτάζ χωρίς πάντα να γίνεται σεβαστή η ανεξαρτησία της δικαιοσύνης και χωρίς να επιδεικνύεται ιδιαίτερη μέριμνα για την προστασία του κύρους της. Με τα θέματα αυτά δεν θα ασχοληθούμε στο πλαίσιο μιας γενικής εισήγησης, αλλά αντιθέτως θα προσπαθήσουμε να εστιάσουμε στο συνταγματικό πλαίσιο της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και σε μια επιμέρους πτυχή που είναι το δημοσιογραφικό απόρρητο και τα όρια που αυτό θέτει στους δημοσιογράφους όταν ασχολούνται με σημαντικά θέματα της επικαιρότητας.

1. Τα συνταγματικά όρια της δημοσιογραφικής ελευθερίας. Οι σταθμίσεις μεταξύ της ελευθερίας της πληροφόρησης και της προστασίας της προσωπικότητας, του ιδιωτικού βίου και των προσωπικών δεδομένων.

Στην ελευθερία του τύπου πέραν της έκδοσης εφημερίδων και κάθε κατηγορίας ΜΜΕ περιλαμβάνεται και το δικαίωμα των δημοσιογράφων να συλλέγουν ελεύθερα πληροφορίες σεβόμενοι βέβαια το Σύνταγμα(άρθρο 14 παρ.1) και την νομοθεσία¹⁰. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται κάθε μορφής μορφολογική παρέμβαση, επιλογή θεματολογίας και διαμόρφωση του περιεχομένου του εντύπου ή του μέσου που θα επιλεγεί. Από την άλλη, ο δημοσιογράφος έχει ελευθερία και έναντι του εκδότη του υπό την άρρητη δέσμευση ότι συμφωνεί σε γενικές γραμμές με τις ιδεολογικοπολιτικές κατευθύνσεις του μέσου στο οποίο εργάζεται.

Επιπλέον είναι συνταγματικά κατοχυρωμένο και το δικαίωμα στην πληροφόρηση(άρθρο 5 Α) το οποίο περιλαμβάνει την ελευθερία του πληροφορείσθαι που αναφέρεται στην αναζήτηση, συλλογή και λήψη πληροφοριών από γενικά προσιτές πηγές¹¹. Η πληροφόρηση αποτελεί προϋπόθεση για την συμμετοχή στην κοινωνική και πολιτική ζωή.

υποχρεωτικά στην εκδοθείσα απόφαση που πρόκειται επισήμως να γνωστοποιηθεί με την δημοσίευση αυτής που θα επακολουθήσει". Η σχετική νομολογία αντλείται από τις ΑΠ 28/2012 και Εφ Θρακ. 83/2012, που αφορούσαν στην υπόθεση του Βατοπεδίου.

⁹ Βλ. υπ' αριθ. 41/2017 απόφαση της ΑΠΔΠΧ, με την υπόθεση να αφορά την δημοσιοποίηση μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ανώτατου δικαστικού λειτουργού.

¹⁰ Βλ. Κ.Χρυσόγονου-Σ.Βλαχόπουλου, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη 2017,σ. 330 επ., Π.Δαγτόγλου, Ατομικά δικαιώματα, Σάκκουλας, 2012, σ. 601 επ.

¹¹ Βλ. Σ.Τάσση, Η ελευθερία της έκφρασης, στον τόμο Σ.Βλαχόπουλου (επιμ.) Θεμελιώδη δικαιώματα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σ. 302 επ.

Το άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με την δημοκρατική αρχή, καθιερώνει την θεσμική εγγύηση της ελεύθερης και πλουραλιστικής διαμόρφωσης της κοινής γνώμης¹². Με άλλα λόγια κατοχυρώνεται η δημόσια αποστολή του τύπου¹³.

Κατά την λειτουργία του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου είναι σύνηθες να βρίσκονται σε σύγκρουση το δικαίωμα της πληροφόρησης στην ενεργητική (δημοσιογράφοι) και στην παθητική του διάσταση(κοινό) με τα δικαιώματα που απορρέουν από την προσωπικότητα, τον ιδιωτικό βίο και την πληροφοριακή ιδιωτικότητα¹⁴.

Η εισαγωγή τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών στα ΜΜΕ πολλαπλασιάζει τις δυνατότητες αρχειοθέτησης και διατήρησης πληροφοριών ιδίως στο διαδίκτυο¹⁵ που αφορούν πρόσωπα έτσι ώστε να αυξάνονται και οι αντίστοιχοι κίνδυνοι για την προσωπικότητά τους¹⁶. Η απεριόριστη δυνατότητα διασύνδεσης πληροφοριών ευνοούν την σύνθεση ενός πορτραίτου της προσωπικότητας του ατόμου που είναι άμεσα ανακλήσιμο με την πρώτη ευκαιρία. Το άτομο δεσμεύεται από αυτή την εικόνα του παρελθόντος του χωρίς να μπορεί να επικαλεστεί αποτελεσματικά το δικαίωμα στη λήθη¹⁷, με αποτέλεσμα συχνά ο ιδιωτικός του βίος¹⁸ να είναι εκτεθειμένος στην δημοσιότητα.

Κρίσιμη παράμετρος για την άρση της σύγκρουσης μεταξύ των αντιτιθέμενων δικαιωμάτων δεν είναι μόνο μια συγκεκριμένη στάθμιση συμφερόντων, αλλά πρωτίστως ο προσδιορισμός του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του κοινού και των αναγκών του για πληροφόρηση στο πλαίσιο μιας δημοκρατικής κοινωνίας¹⁹. Η προστασία της δημόσιας υγείας και ασφάλειας αλλά και του κοινού από παραπλανητικές ενέργειες προσώπων και οργανισμών αποτελούν θεμιτές μορφές δημοσιογραφικής έρευνας προς εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος έναντι των οποίων, υπό κατάλληλες συνθήκες, μπορεί να υποχωρήσει η προστασία της προσωπικότητας. Από την άλλη είναι δικαιολογημένοι οι περιορισμοί της ελευθερίας της πληροφόρησης, όταν πρόκειται για την εθνική και δημόσια ασφάλεια, την προάσπιση της τάξεως και την πρόληψη του εγκλήματος, την

¹² Η διάσταση αυτή συνεπάγεται την λήψη θετικών μέτρων από την πλευρά του κράτους προκειμένου να διευκολύνεται ο τύπος στην επιτέλεση της αποστολής του Βλ. ΣτΕ 2109/1988, ΔιΔικ. 1989, σ. 336 επ.

¹³ Βλ. Τ. Σταυρινάκη, σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου-Ερμηνεία κατ'Άρθρο:10, δικαιώματα - παραδεκτό - δίκαιη ικανοποίηση - εκτέλεση, Α. Σισιλιανός (επιμ.), 2013, σελ. 399.

¹⁴ Βλ. ενδεικτικά Ι.Καράκωστα, Προσωπικότητα και τύπος, Αντ. Σάκκουλας, 2000, Γ.Γαρουφαλιά, Η προσβολή της προσωπικότητας από τα ΜΜΕ, ΔιΜΜΕ 4/2006, σ. 487 επ.

¹⁵ Βλ. Π. Μαντζούφα, Νομικά ζητήματα από την χρήση του διαδικτύου, σε www.constitutionalism.gr

¹⁶ Βλ. Α. Μήτρου, Προστασία της ιδιωτικότητας στην πληροφορική και τις επικοινωνίες- Η νομική διάσταση, στον τόμο Λαμπρινουδάκης κ.α(επιμ.), Προστασία της ιδιωτικότητας και τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών-Τεχνικά και Νομικά θέματα, 2010, σ. 505 επ.

¹⁷ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκη, το δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη και οι περιορισμοί του, Σάκκουλας, 2014

¹⁸ Βλ. Χ. Ακριβοπούλου, Μεταξύ αυτονομίας και οικειότητας- Αυτοπροσδιορίζοντας το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, Σάκκουλας, 2012, σ. 466 επ.

¹⁹ Βλ. Θ. Μέλφος, Ελευθερία πληροφόρησης και προστασία της προσωπικότητας, ΔτΑ 2/1999, σ. 297 επ.

διασφάλιση του κύρους και της αμεροληψίας της δικαιοσύνης σύμφωνα με τα κριτήρια του άρθρου 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης(ΕΣΔΑ).

Σε ένα πρώτο επίπεδο και πέραν των επιλογών του Συντάγματος και του κοινού νομοθέτη καθοριστικός για την στάση των δημοσιογράφων απέναντι στα επίμαχα ζητήματα αποτέλεσε και ο ρόλος των κανόνων της δημοσιογραφικής δεοντολογίας.

1. Δημοσιογραφική δεοντολογία και δημοσιογραφικό επάγγελμα

Ως δημοσιογραφική δεοντολογία ορίζουμε τους συνήθως κωδικοποιημένους και γραπτούς κανόνες συμπεριφοράς που διέπουν την πρακτική του δημοσιογραφικού επαγγέλματος σύμφωνα με τις αντιλήψεις των ανθρώπων του κλάδου που αντλούν την νομιμοποίησή τους από την ηθική. Από τότε που η δημοσιογραφία εντάχθηκε ως επάγγελμα στις υπηρεσίες ενός εκδότη-ιδιοκτήτη του ΜΜΕ, αναδύθηκε η ανάγκη κανόνων δεοντολογίας ως προς την άσκηση του, ακριβώς επειδή οι δημοσιογράφοι διαχειρίζονταν ένα σημαντικό δημόσιο αγαθό τόσο για την λειτουργία της δημοκρατίας, όσο και για την οικονομία και εν γένει την κοινωνία, που είναι η πληροφορία. Η προστασία της ανεξαρτησίας του δημοσιογράφου τόσο έναντι του κράτους, όσο και έναντι του εκδότη αποτέλεσε πρώτη προτεραιότητα. Εξ' αρχής ετέθη το ερώτημα αν τα συναφή ζητήματα πρέπει να επαφίονται στην υποκειμενική αντίληψη ενός εκάστου των δημοσιογράφων επί τη βάση μιας άκρως φιλελεύθερης προσέγγισης της δημοσιογραφίας, ή θα πρέπει να υπάγονται σε καθεστώς αυτορρύθμισης με βάση κώδικες που εκπονούνται από τις αντίστοιχες επαγγελματικές ενώσεις ή τέλος αν το κράτος πρέπει να θεσπίζει νομοθετικά μέτρα θεσμικής ενίσχυσης των δημοσιογράφων που να προστατεύουν την ανεξαρτησία τους κυρίως έναντι των εκδοτών²⁰.

Κανόνες δεοντολογίας ισχύουν στα περισσότερα ελευθέρια επαγγέλματα με την ουσιώδη διαφορά ότι σε ορισμένα από αυτά όπως του γιατρού και του δικηγόρου οι σχετικοί κανόνες απορρέουν πρωτίστως από κρατικές ρυθμίσεις ενώ στο δημοσιογραφικό επάγγελμα πηγάζουν από τον ίδιο τον κλάδο ως προϊόν αυτορρύθμισης²¹. Κατά το Σύνταγμα και την συναφή θεωρία η άσκηση του δημοσιογραφικού επαγγέλματος και η ελευθερία της έκφρασης που αποτελεί το θεμέλιο του, όταν ασκείται στο πλαίσιο του επαγγέλματος δεν αποτελεί μόνο ατομικό δικαίωμα

²⁰ Για την δημοσιογραφική δεοντολογία βλ. την μονογραφία της Ε.Δεληγιάννη, Ηθική των ΜΜΕ, δημοσιογραφική δεοντολογία, εκδ. Ι.Σιδέρη, 2004, όπου αναπτύσσονται οι βασικές θεωρήσεις που έχουν επικρατήσει διεθνώς για την προέλευση των κανόνων της δεοντολογίας(σ. 95-103).

²¹ Βλ. Χ.Ανθόπουλου, Η αυτορρύθμιση των μέσων πληροφόρησης, Γενικές όψεις, ΤοΣ 3-4/1999, σ. 448 επ.

αλλά και θεσμική εγγύηση με την έννοια ότι εξυπηρετεί και την λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος. Από την διπλή αυτή φύση απορρέει και το γεγονός ότι το επάγγελμα αυτό - μολονότι χαρακτηρίζεται ως λειτούργημα και ο τύπος ως τέταρτη εξουσία- ως προς τους όρους άσκησής του παραμένει αρρυθμιστο (π.χ δεν απαιτείται κρατική άδεια άσκησης επαγγέλματος) και ως προς την δεοντολογία του αυτορρυθμιζόμενο, υπό τον φόβο ότι η κρατική παρέμβαση μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα προληπτικούς περιορισμούς στην άσκησή του. Από την άλλη πλευρά, η δημοσιογραφία και γενικότερα η λειτουργία των ΜΜΕ είναι επιδεκτική θετικών κρατικών μέτρων για την προστασία της ανεξαρτησίας τους. Ωστόσο η αξίωση του πολίτη σε μια ποιοτική και αντικειμενική πληροφόρηση αποτελεί μία από τις βασικές αρχές της δημοσιογραφικής δεοντολογίας. Στην δημοσιογραφική δεοντολογία καταγράφεται το συνταγματικό δικαίωμα των πολιτών στην πληροφόρηση²² που συνεπάγεται την υποχρέωση της διάδοσης εξακριβωμένων πληροφοριών, την διάκριση της είδησης από το σχόλιο και την αξιολόγησή της, την πολύπλευρη ενημέρωση, το σεβασμό του δημοσιογραφικού απορρήτου, ουσιαστικά όλα εκείνα τα στοιχεία που συμβάλουν σε μια αντικειμενική πληροφόρηση.

Στην πορεία προέκυψε ως συνέπεια της εξέλιξης του επαγγέλματος ότι οι ενώσεις των δημοσιογράφων είναι οι μόνες αρμόδιες για την πρόβλεψη κανόνων και την επιβολή κυρώσεων που να συνδέονται με την άσκηση της δημοσιογραφίας και όχι η ατομική ηθική ενός εκάστου επαγγελματία. Θεωρήθηκε ότι μόνο οι επαγγελματικές ενώσεις μπορούν να ορίσουν και να αποτυπώσουν ως υποχρέωση έναντι της κοινωνίας την κοινωνική ευθύνη των δημοσιογράφων και όχι η κρατική ρύθμιση²³. Αυτό βέβαια ισχύει για κοινωνίες και κράτη με φιλελεύθερα Συντάγματα και όχι για αυταρχικά καθεστάτα που θεωρούν ότι ο τύπος πρέπει να υποτάσσεται και να υπηρετεί το κρατικό συμφέρον. Εκεί δεν υπάρχει έδαφος για κανόνες δεοντολογίας και αυτορρύθμιση παρά μόνο για κανόνες λειτουργίας και υποχρεώσεις μιας δημόσιας υπηρεσίας, όπως θεωρείται ο τύπος.

Συχνά η δεοντολογία συμπληρώνει το δίκαιο²⁴ και σπανιότερα έρχεται σε σύγκρουση μαζί του - π.χ στην περίπτωση που η δεοντολογία προστατεύει το δημοσιογραφικό απόρρητο ενώ ένας δημοσιογράφος μπορεί να κληθεί ως μάρτυρας να καταθέσει όσα γνωρίζει για μια υπόθεση²⁵- και στο βαθμό που έχουμε μια ποικιλία κανόνων -ατομική ηθική, κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς, κρατικοί κανόνες- παράγεται ενίοτε μια ανασφάλεια δικαίου. Από την άλλη, η

²² Βλ. Ανθόπουλου, Η αυτορρύθμιση... , ό.π, σ. 445

²³ Βλ. D.Mequail, Εισαγωγή στην θεωρία της μαζικής επικοινωνίας, εκδ. Καστανιώτη 1997, σ. 199 επ.

²⁴ Βλ. Χ.Ανθόπουλου, Όψεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων στον Κώδικα Δημοσιογραφικής Δεοντολογίας της ΕΣΗΕΑ, Αρμ. 8/1999, σ. 1042 επ.

²⁵ Βλ. το άρθρο 2 παρ. 9 του Κώδικα της ΕΣΗΕΑ και το άρθρο 209 του ΚΠΔ.

δεοντολογία μπορεί να περιλαμβάνει απαγορεύσεις που καταρχήν είναι νομικά αδιάφορες, όπως είναι η αποδοχή δώρων ή γενικότερα χαριστικών παροχών.

Οι κανόνες δημοσιογραφικής δεοντολογίας παίρνουν συνήθως την μορφή κωδίκων δεοντολογίας²⁶. Οι συγκεκριμένοι κανόνες²⁷ - κατά την διακήρυξή τους- αποβλέπουν τόσο στην εξασφάλιση στον πολίτη μιας αξιόπιστης πληροφόρησης με την καλύτερη δυνατή κυκλοφορία της πληροφορίας, όσο και την παροχή προστασίας στον δημοσιογράφο από πιέσεις και περιορισμούς που είναι δυνατόν να τον εμποδίσουν από το να παράσχει το έργο του.

Συνήθως οι κανόνες της δεοντολογίας ενσωματώνονται σε νομοθετικές διατάξεις, ενώ δεν είναι σπάνιο ο νομοθέτης να αντλεί υλικό από τις αρχές της δεοντολογίας και να τους αποδίδει τα χαρακτηριστικά δικαϊκού κανόνα. Περαιτέρω, το κράτος μπορεί να παρέμβει θετικά στους κανόνες δεοντολογίας εισάγοντας γενικούς κανόνες που προστατεύουν τα δικαιώματα του κοινού στην πληροφόρηση καθώς και την τιμή και την υπόληψή τους, να ρυθμίσει το δικαίωμα απάντησης του πολίτη έναντι προσβολών, να διασφαλίσει το καθεστώς πλουραλισμού, διαφάνειας και υγιούς ανταγωνισμού των ΜΜΕ. Τα παραπάνω ζητήματα δεν είναι σε θέση να καλύψουν με επάρκεια οι κανόνες δεοντολογίας, μπορούν όμως να λειτουργήσουν συμπληρωματικά σε σχέση με τους κρατικούς κανόνες²⁸.

Είναι σαφές ότι η ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης του κοινού βρίσκεται εν δυνάμει σε σχέση έντασης με τον ιδιωτικό βίο των προσώπων, με την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων και με την προστασία της προσωπικότητάς τους εν γένει σε όλες τις εκδοχές της, καθώς η άσκηση του επαγγέλματος συνεπάγεται συχνά την συλλογή και περαιτέρω επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών.

Ειδικότερα ο ιδιωτικός βίος αποτελεί ένα από τα συχνότερα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά ακόμα και κατά το στάδιο της δημοσιογραφικής έρευνας, ενώ η δυνατότητα ανάρτησης των πληροφοριών σε διαδικτυακούς τόπους πολλαπλασιάζει τις δυνατότητες αναζήτησης, ανάκτησης και συνδυασμού πληροφοριών παρελθόντων ετών κατά τρόπο που τους προσδίδεται επικαιρότητα με συνέπειες στην προσωπική ζωή των ατόμων. Αντίστοιχες είναι και οι δυνατότητες ψηφιακής επεξεργασίας πληροφοριών προκειμένου να εξασφαλιστούν «αποκλειστικές» ειδήσεις, πρακτική που γίνεται προσπάθεια να δικαιολογηθεί με την επίκληση

²⁶ Βλ. Ε.Δεληγιάννη, Ηθική των ΜΜΕ, ό.π, σ. 123-125, D.Mcquail, Η θεωρία της μαζικής επικοινωνίας..., ό.π, σ. 184

²⁷ Βλ. Claude-Jean Bertrand, Η δεοντολογία των ΜΜΕ, Ζαχαρόπουλος, σ. 50 επ.

²⁸ Για την σχέση των κρατικών κανόνων με τους κανόνες δεοντολογίας βλ. Ε.Δεληγιάννη, Ηθική των ΜΜΕ..., ό.π, σ. 103-121.

του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του κοινού. Τα παραπάνω, θέτουν επιτακτικά ζητήματα οριοθέτησης μεταξύ της προστασίας της ιδιωτικής ζωής(άρθρο 9 παρ. 1 Σ) και των προσωπικών δεδομένων(άρθρο 9 Α Σ) με την ελευθερία του Τύπου να ενημερώνει το κοινό(άρθρο 14 παρ.1 Σ) και το δικαίωμα στην πληροφόρηση(άρθρο 5 Α Σ).

3.Ιδιωτικότητα και δημοσιογραφική ελευθερία. Δημόσια πρόσωπα και πρόσωπα της επικαιρότητας

Όριο στην ελευθερία της έκφρασης θέτει η προστασία της ιδιωτικότητας που προστατεύεται από το Σύνταγμα στο άρθρο 9 παρ. 1 και από την νομοθεσία στους κανόνες του αστικού και ποινικού δικαίου και στους κανόνες που διέπουν την ραδιοτηλεόραση. Επίσης, οι υποχρεώσεις σεβασμού της ιδιωτικής ζωής εξειδικεύονται στον «Κώδικα δεοντολογίας του ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών» όπου υποδηλώνεται προβάδισμα της προστασίας του ιδιωτικού βίου έναντι του ενδιαφέροντος ενημέρωσης²⁹. Ως ιδιωτικότητα ή ιδιωτικό βίο³⁰ νοούμε την εξουσία του ατόμου να προσδιορίζει ποιες πτυχές του βίου του θα αποκαλύψει σε τρίτους χαράσσοντας τα όρια μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού βίου³¹ και με αυτή την έννοια αφορά και τις ιδιωτικές επιλογές ακόμα και σε δημόσιο χώρο³². Για να προσδιορίσουμε την ιδιωτικότητα ως προστατευτέο έννομο αγαθό πρέπει να συνεκτιμήσουμε υποκειμενικά και αντικειμενικά στοιχεία, έναν συνδυασμό των κυρίαρχων κοινωνικών αντιλήψεων με την βούληση του προσώπου.

Ο δημοσιογράφος προκειμένου να μην θίγει την προσωπικότητα των ατόμων που περιλαμβάνει την τιμή, την υπόληψη και την εικόνα τους κατά την άσκηση του επαγγέλματός του, θα πρέπει τα θέματα με τα οποία ασχολείται και στα οποία εμπλέκονται δημόσια πρόσωπα να αποτελούν αντικείμενο δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του κοινού³³, να υπάρχει καλόπιστη πρόθεση και κριτική -και όχι εξυβριστική διάθεση- ακόμα και αν η τελευταία είναι αυστηρή. Το δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού για ενημέρωση αποτελεί έκφραση της συνταγματικά προστατευόμενης ελευθερίας της έκφρασης και του δικαιώματος πληροφόρησης και στο πλαίσιο αυτό πρέπει να διερευνάται αν μια είδηση είναι αναγκαίο να μεταδοθεί συμβάλλοντας έτσι στην διαμόρφωση της ενημέρωσης του κοινού. Τέτοια θέματα είναι όσα βρίσκονται σε δημόσια

²⁹ βλ. άρθρο 6 Π.Δ 77/2003 που κύρωσε του ειδησεογραφικούς κώδικες δεοντολογίας.

³⁰ Βλ. Γ.Μιχαηλίδης-Νουάρος, Το απαραβίαστο του ιδιωτικού βίου και η ελευθερία του τύπου, ΤοΣ 3/1993, σ. 369 επ., Κ.Μαυριά, Το συνταγματικό δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, Αντ.Σάκκουλας, 1982, σ. 59 επ. και 138 επ.

³¹ Βλ. .Α.Μήτρου, Η δημοσιότητα της κύρωσης..., ό.π, σ. 32-33, όπου παρουσιάζει την νομολογία του ΕΔΔΑ πάνω στο θέμα.

³² Βλ. Ν.Αλιβιζάτου, Ιδιωτικότητα και δημοσιοποίηση. Επίκαιρες παρατηρήσεις για τα όρια των δημοσιογραφικών αποκαλύψεων, ΔιΜΜΕ 1/2005, σ. 14 επ.

³³ Βλ. Κ.Χατζηκώστα, Προσβολή της τιμής από δικαιολογημένο ενδιαφέρον, Σάκκουλας, 2005, σ. 65 επ.

συζήτηση ή συνδέονται με αντικείμενα «γενικού ενδιαφέροντος»³⁴ δηλαδή με έννοιες σχετικές και εύπλαστες που μπορεί να καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων. Ωστόσο, το ζήτημα είναι κρίσιμο διότι αποτελεί το πρώτο στάδιο του ελέγχου προκειμένου να εξετασθεί αν υπερέχει το δικαίωμα της πληροφόρησης έναντι του δικαιώματος του προσώπου που τυχόν θίγεται³⁵ όχι σε ένα αφηρημένο επίπεδο³⁶ αλλά επί τη βάση συγκεκριμένης στάθμησης³⁷.

Η ανοχή είναι μεγαλύτερη ως προς το εύρος και την ένταση της κριτικής όταν η δημοσιογραφική ενασχόληση αφορά σε δημόσια πρόσωπα³⁸, (της απόλυτης και της σχετικής επικαιρότητας κατά την γερμανική ορολογία) παρά σε ιδιώτες. Η ιδιότητα ενός προσώπου που ανήκει στην κατηγορία της απόλυτης³⁹ ή σχετικής επικαιρότητας⁴⁰ προσδιορίζει και τα όρια ανοχής των προσβολών, όταν δημοσιοποιούνται πτυχές της δραστηριότητας και της ζωής του⁴¹. Ο ΑΠ⁴² δέχεται ότι για την δράση ενός προσώπου που ασκεί δημόσιο λειτούργημα ή κατέχει δημόσιο αξίωμα υφίσταται δικαιολογημένο ενδιαφέρον ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου, ακόμα και για λεπτομέρειες της ιδιωτικής τους ζωής χωρίς όμως να καταλύεται η στενά ιδιωτική σφαίρα του απορρήτου που ανάγεται στον απαραβίαστο πυρήνα της αξίας του ανθρώπου⁴³. Επομένως, δεν δικαιολογείται η πλήρης δημοσιοποίηση της ιδιωτικής ζωής ενός δημόσιου προσώπου⁴⁴, εκτός αν το ίδιο το δημόσιο πρόσωπο επιλέξει την δημοσιοποίηση. Στην ελληνική έννομη τάξη η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα(ΑΠΔΠΧ)⁴⁵ με αφορμή τις υποθέσεις του παραδικαστικού

³⁴ Σύμφωνα με την ορολογία που χρησιμοποιεί το ΕΔΔΑ βλ. Τ.Συνοδινού, Η εικόνα στο δίκαιο, Σάκκουλας, 2007, σ. 236 επ.

³⁵ Βλ. Ι.Καράκωστα, Δίκαιο των ΜΜΕ, ό.π, σ. 288 επ., ο οποίος αναλύει τα κριτήρια τα οποία πρέπει να αξιοποιήσει ο δικαστής για να ελέγξει αν σε μια συγκεκριμένη περίπτωση ισχύει το δικαιολογημένο συμφέρον του κοινού για ενημέρωση πριν προχωρήσει στη στάθμηση, όπως είναι ο σκοπός, το είδος και τα μέσα απόκτησης της πληροφόρησης, τα κίνητρα του δημοσιογράφου, η ένταση της προσβολής και η προσωπικότητα του θιγόμενου προσώπου.

³⁶Βλ. Χ. Βρετού, Η αιχμηρή κριτική ως συνταγματικό δικαίωμα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 32.

³⁷ Βλ. Κ.Χρυσόγονου /Σ.Βλαχόπουλου, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, ό.π, σ. 335-336.

³⁸ Βλ. Κ.Μαυριά, Το δικαίωμα του ιδιωτικού βίου, ό.π, σ. 97 επ., Θ.Μέλφου, Ελευθερία πληροφόρησης..., ό.π, σ. 334 επ.

³⁹ Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα πρόσωπα που κατέχουν δημόσια αξιώματα(Πρωθυπουργοί, Υπουργοί, Γενικοί Γραμματείς) και ασκούν δραστηριότητες που απασχολούν την επικαιρότητα(ηθοποιοί, συνθέτες, τραγουδιστές, αθλητές, παρουσιαστές της τηλεόρασης)

⁴⁰ Στην κατηγορία αυτή ανήκουν πρόσωπα που ήλθαν στην επικαιρότητα λόγω ορισμένου έκτακτου γεγονότος(όπως δημόσια βράβευση, ανδραγάθημα που πήρε δημοσιότητα, εμπλοκή σε ποινικό αδίκημα).

⁴¹ Ζημιανίτης Δ., Τα όρια του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος των ΜΜΕ για πληροφόρηση του κοινού σχετικά με τα πρόσωπα της επικαιρότητας, ΠοινΔικ 3/2000.

⁴² ΑΠ 854/2002, ΝοΒ, 2003, σ. 50 επ.

⁴³ Το ΕΔΔΑ έκρινε(υποθεση Plon Societe κατά Γαλλίας) ότι η δημοσιοποίηση πληροφοριών σχετικά με την υγεία πολιτικών δικαιολογείται καθώς το κοινό έχει εύλογο ενδιαφέρον προς ενημέρωση.

⁴⁴ Στην γνωστή υπόθεση της Καρολίνας του Μονακό(ΔιΜΜΕ 3/2005, σ. 438 επ.) το ΕΔΔΑ έκρινε, αποδοκιμάζοντας την απόφαση του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, ότι ακόμα και αν ένα πρόσωπο ανήκει στα δημόσια πρόσωπα δεν υπάρχει πάντα δικαιολογημένο ενδιαφέρον του κοινού προς πληροφόρηση για την συμπεριφορά του στο δημόσιο χώρο στο μέτρο που έχουν ληφθεί τα αναγκαία μέτρα ιδιωτικότητας.

⁴⁵ ΑΠΔΠΧ 73/2005 ΚΑΙ 26/2007.

κυκλώματος και των μητροπολιτών έδωσε τον ορισμό του δημοσίου προσώπου περιλαμβάνοντας και πρόσωπα που διαδραματίζουν ρόλο εν γένει στη δημόσια ζωή.

Βέβαια η δημόσια κριτική, σύμφωνα με την νομολογία του ΕΔΔΑ⁴⁶, όταν αφορά στην δράση δημόσιων λειτουργών όπως οι δικαστικοί και οι ανώτατοι αξιωματούχοι της αστυνομίας, τίθεται σε ποιο στενά όρια επιτρεπτού, διότι κατά την κρίση του δικαστηρίου, δεν πρέπει να υπονομεύεται η δημόσια εμπιστοσύνη στην ακεραιότητα των δημόσιων λειτουργημάτων χωρίς επαρκείς αποδείξεις⁴⁷. Ειδικότερα θα πρέπει ο τύπος να τηρεί τον σεβασμό προς την ομαλή λειτουργία της δικαιοσύνης και να μην υπονομεύει την εμπιστοσύνη του κοινού προς τους δικαστικούς λειτουργούς.

Ωστόσο, στην απόφαση ΑΠΔΠΧ 41/2017 με αφορμή την δημοσιοποίηση από τον τύπο της ανταλλαγής ηλεκτρονικών μηνυμάτων μεταξύ δικαστικού λειτουργού και σπουδάστριάς στην Σχολή Δικαστών η Αρχή σημειώνει ότι : *«Το γεγονός μάλιστα ότι στην εποχή του Διαδικτύου, υπάρχει η δυνατότητα το υλικό αυτό να αναρτηθεί, να διανεμηθεί και να αναδιανεμηθεί από οποιονδήποτε και οπουδήποτε και να αποκτηθεί πρόσβαση σε αυτό από οποιονδήποτε, επιτείνει περαιτέρω και σε ανυπολόγιστο βαθμό τις δυσάρεστες επιπτώσεις της προσβολής αυτής. Επιπλέον σημειώνεται: «...ότι η παράνομη διάθεση προσωπικών δεδομένων στο Διαδίκτυο -και μάλιστα μέσω μιας μηχανής αναζήτησης εφημερίδας- θίγει δυσανάλογα τα δικαιώματα του υποκειμένου των δεδομένων, διότι, λαμβάνοντας υπόψη τους ιδιαίτερους κινδύνους που συνδέονται με τη φύση του Διαδικτύου (ελεύθερη, καθολική και μη ελεγχόμενη πρόσβαση χωρίς χρονικό περιορισμό σε κάθε είδους πληροφορίες σχετικά με ένα πρόσωπο), μέσω μιας τέτοιας επεξεργασίας το υποκείμενο των δεδομένων συνδέεται επ' άοριστον με μια παρελθούσα συμπεριφορά του, ενώ παράλληλα οι σχετικές πληροφορίες καθίστανται εύκολα προσιτές σε οποιονδήποτε τις αναζητήσει»⁴⁸.*

Επιπλέον οι δικαστικοί έχουν περιορισμένα περιθώρια απάντησης στην κριτική που τους ασκείται για τον τρόπο με τον οποίο ασκούν τα καθήκοντά τους καθώς, όπως επισημαίνεται στην ίδια απόφαση της Αρχής *«...τα πρόσωπα αυτά έχουν υποχρέωση αυτοσυγκράτησης στον δημόσιο λόγο τους, ακόμη και όταν δέχονται δριμυείς κριτικές και επιθέσεις, κάτι το οποίο δεν ισχύει για τα*

⁴⁶ Βλ. ΕΔΔΑ, 15974/90, 26.4.1995, Prager- Oberschlick κατά Αυστρίας.

⁴⁷ Βλ. Χ. Ακριβοπούλου, Ο δικαστής ως δημόσιο πρόσωπο μεταξύ δημοσίου ελέγχου και προστασίας των προσωπικών του δεδομένων Με αφορμή την απόφαση ΑΠΔΠΧ 41/2017, ΔιΜΜΕ, 1/2017, σ. 64 επ., όπου παρατίθενται και αναλύονται οι ελληνικού ενδιαφέροντος αποφάσεις του ΕΔΔΑ οι σχετικές με προσβολές δικαστικών λειτουργών.

⁴⁸ Βλ. στον ιστότοπο της ΑΠΔΠΧ (www.adp.gr).

άλλα δημόσια πρόσωπα, και ιδίως για τα πολιτικά πρόσωπα, τα οποία μπορούν ευχερώς να απαντήσουν στις κριτικές και επιθέσεις αυτές.»

Ως προς τα πρόσωπα της σχετικής επικαιρότητας η θεωρία δέχεται ότι είναι θέμα δημόσιου ενδιαφέροντος του κοινού⁴⁹ και έτσι θα μπορούσε να κριθεί ως επιτρεπτή η δημοσιοποίηση πληροφοριών σχετικά με πρόσωπα που εμπλέκονται σε ποινικές υποθέσεις εφόσον υπάρχει καλή πίστη -και όχι πάντα βεβαιότητα- ως προς την αλήθεια των γεγονότων⁵⁰ τα οποία δεν είναι νόμιμο να διαστρεβλώνονται, ούτε να αποσιωπούνται, ούτε να κατασκευάζονται. Στην ελληνική έννομη τάξη το δικαιολογημένο ενδιαφέρον⁵¹ συνιστά έναν από τους αναγνωρισμένους σχετικούς λόγους που αίρουν τον καταρχήν παράνομο χαρακτήρα της προσβολής της προσωπικότητας και του ιδιωτικού βίου(άρθρο 367 ΠΚ)⁵². Περιορισμοί στην ελευθερία της έκφρασης με βάση τα παραπάνω τίθενται όταν πρέπει να προστατευθούν συνταγματικά αγαθά άξια προστασίας όπως η τιμή προσώπων και αυτοί οι περιορισμοί τίθενται υπό τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας ώστε να αποδειχθεί αν η προσβλητική πράξη αποτελεί το κατάλληλο και αναγκαίο μέσο για την διαφύλαξη του δικαιολογημένου συμφέροντος. Εδώ η νομολογία έχει διαμορφώσει ένα ιδιότυπο τεκμήριο υπέρ του τύπου ώστε να θεωρείται ότι κάθε δημοσιευμένη πληροφορία αποβλέπει στην κάλυψη του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του κοινού, εκτός αν προκύπτει δόλος συκοφαντικής δυσφήμισης⁵³.

Τέλος επιτρεπτές είναι οι αξιολογικές κρίσεις που στηρίζονται σε πραγματικά γεγονότα ακόμα και όταν τα τελευταία βασίζονται σε επαρκείς ενδείξεις. Εδώ το κρίσιμο είναι το ίδιο το γεγονός που ενδιαφέρει το κοινό ενώ πληροφορίες για το πρόσωπο που εμπλέκεται πρέπει να δημοσιεύονται σε συνάρτηση με το γεγονός και για όσο χρόνο αυτό βρίσκεται στην επικαιρότητα⁵⁴. Βέβαια τα ηλεκτρονικά μέσα μπορούν να συντηρούν και να επαναφέρουν στην επικαιρότητα πληροφορίες για πρόσωπα για μεγάλα χρονικά διαστήματα.

4. Προσωπικά δεδομένα και δημοσιογραφική ελευθερία

Όριο στην ελευθερία της έκφρασης θέτει και η προστασία των προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9 Α Σ) που προστατεύεται σε διεθνές και εθνικό επίπεδο. Το δικαίωμα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού αναπτύσσει αυτοτελή κανονιστική ισχύ σε σχέση με το δικαίωμα του ιδιωτικού

⁴⁹ Βλ. Α.Μήτρου, Η δημοσιότητα της κύρωσης...ό.π, σ. 141 επ.

⁵⁰ Βλ. ΣτΕ 2850/2013 και ΣτΕ 2748/2014.

⁵¹ Βλ. Κ.Χατζηκώστα, Προσβολή της τιμής..., ό.π, σ. 57

⁵² Βλ. Ι.Καράκωστα/Χ.Βρετού, Ελευθερία του τύπου(ΜΜΕ) και προστασία προσωπικών δεδομένων, ΝοΒ 2011, σ. 3 επ.

⁵³ Βλ. Ι.Καράκωστα, Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας(γνωμ.), ΔιΜΜΕ1/2005, σ. 24 επ.

⁵⁴ Βλ. Α.Μήτρου, Η δημοσιότητα της κύρωσης...ό.π, σ. 82

βίου, διότι, μολονότι σχετίζεται, υπερβαίνει την διάκριση ιδιωτικού και δημόσιου βίου⁵⁵. Στοιχείο της αξιοπρέπειας του ατόμου είναι και η δυνατότητα πληροφοριακού αυτοκαθορισμού και της αυτονομίας του. Το άτομο προκειμένου να αποφασίσει για ένα θέμα πρέπει να ξέρει ποιες από τις πληροφορίες που το αφορούν είναι γνωστές στο κοινωνικό περιβάλλον του ώστε να μπορεί να προστατεύσει τις επιλογές της ζωής του από το δημόσιο έλεγχο και την κοινωνική δυσμένεια, ουσιαστικά να ελέγχει την ροή των πληροφοριών που το αφορούν θέτοντας αντίστοιχα όρια σε κρατικές και ιδιωτικές εξουσίες⁵⁶. Ο ν. 2472/1997(άρθρο 5 παρ. 2) προσέθετε ειδικότερες προϋποθέσεις και κριτήρια στάθμισης για την δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων, όπως η επεξεργασία να είναι απολύτως αναγκαία και το δικαίωμα ή το συμφέρον που εξυπηρετείται προφανώς υπέρτερο από το δικαίωμα του θιγόμενου. Η ΑΠΔΠΧ έκρινε ότι για την προστασία δεδομένων δημοσίων προσώπων προς δημοσιογραφική χρήση, παρά την πρόβλεψη της νομοθεσίας, δεν απαιτείται προηγούμενη άδεια της Αρχής, διότι αυτό θα αποτελούσε προληπτικό μέτρο κατά της ελευθερίας του τύπου⁵⁷ που θα αντέβαινε στο Σύνταγμα(άρθρο 14 παρ. 1 Σ) και έτσι υιοθετεί το κριτήριο -όπως και το ΕΔΔΑ- του δικαιολογημένου ενδιαφέροντος του κοινού.

Στον Κώδικα δεοντολογίας του δημοσιογραφικού επαγγέλματος αντιμετωπίζεται το ζήτημα της θεμιτής και νόμιμης συλλογής πληροφοριών στο πλαίσιο της δημοσιογραφικής έρευνας(άρθρ. 8 ΠΔ 77/2003)⁵⁸. Σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 του Κώδικα, δεν επιτρέπεται να καταγράφονται, να απεικονίζονται και να δημοσιοποιούνται ιδιωτικές στιγμές ή συνομιλίες πολιτών χωρίς την άδειά τους. Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 του Κώδικα, δεν επιτρέπεται η μετάδοση εικόνων οι οποίες έχουν ληφθεί χωρίς προειδοποίηση, με χρήση κάμερας ή μαγνητοφώνου για την καταγραφή, απεικόνιση ή δημοσιοποίηση μαρτυρίας ή συνεντεύξεως ή των κινήσεων οποιουδήποτε προσώπου. Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 8 παρ. 1 εδ. 2 και 3 του Κώδικα, η συλλογή πληροφοριών πρέπει να γίνεται με θεμιτά μέσα. Ιδίως, δεν επιτρέπεται η μετάδοση πληροφοριών που υποκλάπηκαν με παράνομες παρακολουθήσεις τηλεφώνων, κρυφά μικρόφωνα ή κάμερες ή οποιοδήποτε άλλο συναφές μέσο.

Παρά τις παραπάνω προβλέψεις προβλέπεται στη διάταξη της παρ. 2 του δευτέρου άρθρου του ΠΔ 77/2003, η δυνατότητα άμβλυνσης της αυστηρότητας των απαγορεύσεων σύμφωνα με την

⁵⁵ Βλ. Π. Μαντζούφα, Συνταγματική προστασία των δικαιωμάτων στην κοινωνία της διακινδύνευσης, Σάκκουλας, 2006, σ. 231 επ.

⁵⁶ Γ. Γιαννόπουλος, Ιστολόγια (blogs) και εφαρμογή της νομοθεσίας περί Τύπου: Η πορεία της νομολογίας μέχρι την ΑΠ 1425/2017, ΔιΜΕΕ, 4/2017, σελ. 495-499.

⁵⁷ Βλ. Δ.Τσάτσου-Β.Σκουρή-Φ.Σπυρόπουλου, Ελευθερία του τύπου και προστασία του ατόμου από την επεξεργασία προσωπικών πληροφοριών,(γνωμ.), ΤοΣ 2/1998, σ. 498 επ.

⁵⁸ Στο ν. 2328/1995 άρθρο 15 παρ. 3 περιλαμβάνεται εξουσιοδοτική διάταξη που προβλέπει την κύρωση με Προεδρικό Διάταγμα των κωδίκων Δεοντολογίας που καταρτίζονται με απόφαση του ΕΣΡ.

οποία κατά την εφαρμογή του Κώδικα ισχύει η απορρέουσα από το Σύνταγμα και η γενόμενη δεκτή από τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας αρχή της στάθμισης κατά περίπτωση του τυχόν διακυβευόμενου δημοσίου συμφέροντος⁵⁹.

Με την θέσπιση του Κανονισμού ΕΕ 679/2016 περί προστασίας των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία δεδομένων, το ζήτημα της στάθμισης μεταξύ ιδιωτικότητας και ελευθερίας του τύπου τίθεται σε νέα βάση. Δυνάμει του αρ. 85 του Κανονισμού δόθηκε στα κράτη-μέλη η δυνατότητα εξειδίκευσης των προϋποθέσεων στάθμισης μεταξύ ελευθερίας του λόγου και ιδιωτικότητας. Αποτέλεσμα της στάθμισης του νομοθέτη αποτέλεσε η ψήφιση του Ν. 4624/2019 και το άρθρο 28 του εν λόγω νόμου. Με βάση την γραμματική διατύπωση του εν λόγω άρθρου η επεξεργασία για δημοσιογραφικούς σκοπούς εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής των περισσότερων κεφαλαίων του ΓΚΠΔ, ανάμεσα στα οποία το κεφ. II περί συγκατάθεσης (άρ. 7 ΓΚΠΔ) και νομίμων βάσεων (άρ. 6 ΓΚΠΔ) και το κεφ. III περί δικαιωμάτων του υποκειμένου, όπως το δικαίωμα ενημέρωσης (άρ. 14-15 ΓΚΠΔ), πρόσβασης (άρ. 15 ΓΚΠΔ), διόρθωσης (άρ. 16 ΓΚΠΔ), διαγραφής (άρ. 17 ΓΚΠΔ) και εναντίωσης (άρ. 21 ΓΚΠΔ). Δυνάμει της εν λόγω διάταξης το σύνολο σχεδόν των διατάξεων του Κανονισμού 679/2016 δεν τυγχάνει εφαρμογής, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των υποκειμένων των εν λόγω δικαιωμάτων, γεγονός που στηλιτεύτηκε ήδη από την ΑΠΔΠΧ⁶⁰ λόγω της διακινδύνευσης του πυρήνα της προστασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από την γραμματική ερμηνεία της εν λόγω διάταξης.

Η συμβατότητα της διάταξης, με την οποία η επεξεργασία για δημοσιογραφικούς σκοπούς καθιστά επί της ουσίας το δημοσιογραφικό επάγγελμα ως χώρο απουσίας του δικαιώματος στον ιδιωτικό βίο, ελέγχεται και ως προς την συμβατότητα της με το ενωσιακό δίκαιο. Κατά το άρθρο 52, παράγραφος 1, του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ επιτρέπεται η επιβολή περιορισμών στην άσκηση δικαιωμάτων, όπως εκείνα που κατοχυρώνονται στα άρθρα 7 και 8 του Χάρτη, υπό την προϋπόθεση ότι οι περιορισμοί αυτοί προβλέπονται από τον νόμο, σέβονται το βασικό περιεχόμενο των εν λόγω δικαιωμάτων και ελευθεριών και ότι, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας, είναι αναγκαίοι και ανταποκρίνονται πραγματικά σε σκοπούς γενικού συμφέροντος που αναγνωρίζει η Ένωση ή στην ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων⁶¹.

⁵⁹ Βλ. Αθ. Τσεβάς, Η προβληματική της παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας υπό το φως της απόφασης του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Haldimann et.al. κατά Ελβετίας, ΔιΜΜΕ 4/2015, σ. 550 επ.

⁶⁰ Γνωμοδότηση 1/2020.

⁶¹ Βλ. την απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 2010, Volker und Markus Schecke και Eifert, C-92/09 και C-93/09, ΕΥ:C:2010:662, σκέψη 50.

5. Δημοσιογραφικό απόρρητο και παράνομη απόκτηση πληροφοριών

Σημαντικό είναι και το ζήτημα του δημοσιογραφικού απορρήτου. Μολονότι καταρχήν η νομοθεσία προβλέπει ότι υπάρχει υποχρέωση μαρτυρίας, όπως ορίζει ο ΚΠΔ (άρθρα 209, 261 και 262), όσων ήλθαν σε γνώση του δημοσιογράφου κατά την άσκηση του επαγγέλματός του, η νομολογία αναγνωρίζει με διακυμάνσεις⁶² ότι το δημοσιογραφικό απόρρητο αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της ελευθερίας του τύπου⁶³. Ουσιαστικά αποδέχεται ότι ο δημοσιογράφος θα δυσκολευόταν να συλλέξει πληροφορίες αν έπρεπε να δηλώσει τις πηγές του και άρα να παραβιάσει αυτό που ονομάζουμε δημοσιογραφικό απόρρητο⁶⁴. Ειδικότερο είναι το θέμα της αντιμετώπισης των δημοσιογραφικών πληροφοριών που αποκτήθηκαν με τρόπο παράνομο ή δόθηκαν στο δημοσιογράφο αφού αποκτήθηκαν από τρίτο με παράνομο τρόπο.

Ως προς την δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων, εφόσον αυτά έχουν συλλεγεί κατά τρόπο αθέμιτο ή παράνομο, ανεξαρτήτως αν η παρανομία έχει διαπραχθεί από τον ίδιο το δημοσιογράφο ή τρίτο χωρίς την συμμετοχή του, είναι παράνομη. Ωστόσο, η ΑΠΔΠΧ έχει κρίνει ότι ανεξαρτήτως της παράνομης συλλογής, η νομιμότητα της δημοσιοποίησης εξαρτάται από το αν υπάρχει δημοσιογραφικό καθήκον και εύλογο ενδιαφέρον και δικαίωμα του κοινού προς ενημέρωση⁶⁵. Η Αρχή συνδέει την νομιμότητα της δημοσιοποίησης από την στάθμιση των συγκρουόμενων δικαιωμάτων⁶⁶ και όχι από την νομιμότητα της συλλογής των στοιχείων και σε αυτό συμφώνησε και το ΣτΕ⁶⁷ ενώ επιτρεπτή κρίθηκε και η χρήση κρυφής κάμερας υπό

⁶² Βλ. ΠλημΗρακ 60/1999 ΠοινΧρ ΝΑ' (2001) 1107 επ. ΠλημΑθ 4092/1999 ΠοινΧρ ΜΘ' (1999) 1057 επ. αλλά και ΑΠ 980/1987 ΠοινΧρ ΛΖ' (1987) 797 επ.

⁶³ Βλ. Α.-Ι. Καργόπουλου, Το δημοσιογραφικό απόρρητο - Θεμελίωση του δικαιώματος και προϋποθέσεις εφαρμογής και κάμψης, ΔιΜΕΕ, 2/2008, σ. 158 επ., όπου υπάρχει πλήρης βιβλιογραφική και νομολογιακή τεκμηρίωση για την κατοχύρωση του δημοσιογραφικού απορρήτου στον ευρωπαϊκό χώρο, Α. Κωνσταντινίδη, Το δημοσιογραφικό απόρρητο, ΠοινΧρ ΜΔ' (1994) 897 επ.,

⁶⁴ Κατοχυρώνεται και στο άρθρο 8 παρ. 3 του πδ 77/2003 που περιέχει τον Κώδικα δημοσιογραφικής δεοντολογίας,

⁶⁵ Βλ. ΑΠΔΠΧ 43/2007, ΔιΜΜΕ 4/2007, σ. 438 επ. καθώς και τις προγενέστερες αποφάσεις της Αρχής υπ.αριθμ. 70, 26,25,24/2005 και 122/2012

⁶⁶ Βλ. Φ. Παναγοπούλου-Κουτνατζή, Η ελευθερία του τύπου και η προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, ΔιΜΕΕ, 1/2016, σ. 39 επ.

⁶⁷ Βλ. ΣτΕ 1213/2010, ΔιΜΜΕ 1/2010, σ. 116 επ. καθώς και τις μεταγενέστερες ΣτΕ 900/2015, ΣτΕ 996/2014, 2839/2014, 2840/2014, 2919-2922/2014, 3206/2014, 3425/2014

προϋποθέσεις⁶⁸. Αντίστοιχα δε το ΔΕΕ έκρινε⁶⁹ ότι η περίπτωση δημοσιοποίησης εικόνας αστυνομικού με χρήση κρυφής κάμερας και η ανάρτηση του βίντεο σε ιστότοπο διαμοιρασμού βίντεο είναι επιτρεπτή εφόσον αποβλέπει σε εκπλήρωση δημοσιογραφικών σκοπών, ήτοι την ευαισθητοποίηση του κοινού μέσω της πληροφόρησης του για ενδεχόμενα περιστατικά αυθαιρεσίας.

Ειδικότερα η προσέγγιση αυτή των περιπτώσεων δημοσίευσης πληροφοριών που είχαν αποκτηθεί παράνομα από πληροφοριοδότη είναι συνεπής με την αναγνώριση εκ μέρους του ΕΔΔΑ της κατοχύρωσης του δημοσιογραφικού απορρήτου⁷⁰. Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, προστατεύεται από το απόρρητο η δημοσιοποίηση μιας πληροφορίας ανεξάρτητα καταρχήν από τον τρόπο απόκτησής (παράνομο ή μη). Η νομολογία του ΕΔΔΑ⁷¹ ακολουθεί την γραμμή αυτή παγίως, ακόμα και αν ο δημοσιογράφος γνώριζε ότι μια πληροφορία αποκτήθηκε με παράνομο τρόπο.

Ωστόσο, υπάρχει η άποψη που διαχωρίζει το στάδιο της συλλογής των πληροφοριών από την δημοσίευσή τους και δέχεται ότι η παρανομία της συλλογής των πληροφοριών όταν προέρχεται από τον ίδιο τον δημοσιογράφο συνεπάγεται άνευ ετέρου και την παρανομία της δημοσίευσης⁷².

⁶⁸ Βλ. ΣτΕ 1788/2016 (Τμ. Δ') [Τηλεοπτική μετάδοση εικόνας που ελήφθη με κρυφά μέσα. Δικαίωμα του πληροφορείν](σημ. Γ. Αναγνωσταράς), ΔιΜΜΕ 3/2016, όπου κρίθηκε ότι η χρήση αθέμιτων μέσων συλλογής πληροφοριών και η μετάδοση αυτών με τηλεοπτική εκπομπή δεν θεωρείται αθέμιτη στην περίπτωση που το αντικείμενο της δημοσιογραφικής έρευνας αφορά ζήτημα δημοσίου ενδιαφέροντος το οποίο απασχολεί σοβαρά το ευρύ κοινό, η μετάδοση των συγκεκριμένων πληροφοριών συμβάλλει σημαντικά στη σχετική δημόσια συζήτηση, ενώ η συλλογή των πληροφοριών αυτών θα ήταν αδύνατη ή ιδιαίτερος δυσχερής με άλλα μέσα. Η παρουσίαση ρεπορτάζ για παραβάσεις κανόνων υγιεινής κατά τη χρήση του γάλακτος για την παρασκευή τυριού εμπίπτει στην εξαίρεση του κανόνα της απαγόρευσης χρήσης κρυφής κάμερας.

Το βασικό κριτήριο που υιοθετεί η απόφαση προκειμένου να θεωρείται νόμιμη η χρησιμοποίηση κρυφών τεχνικών μέσων, πέραν της ύπαρξης ζητήματος δημοσίου ενδιαφέροντος και της συμβολής της μετάδοσης σε μια δημόσια συζήτηση είναι η αδυναμία της συλλογής των απαιτούμενων στοιχείων με άλλα μέσα πέραν των συγκεκριμένων, γεγονός βέβαια που το δικαστήριο είναι δύσκολο να εκτιμήσει.

⁶⁹ C-345/17, *Sergejs Buivids v. Datu valsts inspekcija*, Απόφαση της 14^{ης} Φεβρουαρίου 2019.

⁷⁰ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφ. της 27.3.1996 (αιτ. 17488/90), *Goodwin κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, σκ. 39, όπου σημειώνεται ότι: «...χωρίς αυτή την προστασία, οι πηγές θα αποθαρρύνονταν από το να βοηθήσουν τον τύπο στην πληροφόρηση του κοινού σε θέματα δημοσίου ενδιαφέροντος». ΕΔΔΑ, απόφ. της 24.2.1997 (Αιτ. 19983/92), *De Haes and Gijssels κατά Βελγίου*, ΕΔΔΑ, απόφ. της 21.1.1999 (Αιτ. 29183/95), *Fressoz and Roire κατά Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, απόφ. της 25.2.2003 (Αιτ. 51772/99), *Roemen and Schmit κατά Λουξεμβούργου*, ΕΔΔΑ, απόφ. της 27.11.2007 (Αιτ. 20477/05), *Tillack κατά Βελγίου*.

⁷¹ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 19.12.2006 στην υπόθεση *Radio Twist κατά Σλοβακίας*, ΕΔΔΑ, απόφαση της 10.12.2007 στην υπόθεση *Stoll κατά Ελβετίας*, ΕΔΔΑ, απόφαση της 22.11.2012 στην υπόθεση *Telegraaf Media κατά Ολλανδίας*, ΕΔΔΑ, απόφαση της 18.05.2004 στην υπόθεση *Editions Plon κατά Γαλλίας*, ΕΔΔΑ, απόφαση της 25.04.2006 στην υπόθεση *Dammann κατά Ελβετίας*, ΕΔΔΑ, απόφαση της 07.06.2007 στην υπόθεση *Duruis και λοιποί κατά Γαλλίας*.

⁷² Βλ. Ι.Κ. Καράκωστα, *Το Δίκαιο των ΜΜΕ*, όπ., σελ. 226 επ., του ίδιου, *Όροι και προϋποθέσεις δημοσίευσης προσωπικών δεδομένων που αφορούν πρόσωπο της επικαιρότητας* (γνωμ.), ΔιΜΜΕ 2005, σ. 24 επ.

Το επόμενο βήμα στην νομολογία του ΕΔΔΑ πραγματοποιήθηκε στην υπόθεση Haldimann⁷³. Στην υπόθεση αυτή τοποθετήθηκαν κρυφές κάμερες από Ελβετούς δημοσιογράφους προκειμένου να καταγράψουν την συνομιλία τους με ασφαλιστικό πράκτορα ως προς τις πρακτικές ενημέρωσης που υιοθετούνται προς υποψηφίους πολίτες προς ασφάλιση. Στην συνέχεια και ενώ διαπιστώθηκε προσπάθεια παραπλάνησης του φερόμενου ως υποψήφιου ζητήθηκε από τον ασφαλιστικό πράκτορα να τοποθετηθεί ως προς αυτά που είπε επισημαίνοντάς του την κρυφή καταγραφή με κάμερα, πράγμα το οποίο αρνήθηκε και προσέφυγε στην δικαιοσύνη κατά των δημοσιογράφων. Τα ελβετικά δικαστήρια καταδίκασαν τους δημοσιογράφους επειδή έκριναν ότι ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος που είναι η προστασία του καταναλωτικού κοινού δεν αποτελεί δικαιολογητικό λόγο για την παράνομη καταγραφή καθώς το ίδιο αποτέλεσμα θα μπορούσε να επιτευχθεί με άλλα μέσα και όχι με την πραγματοποίηση αξιόποινων πράξεων.

Αντίθετα το ΕΔΔΑ έκρινε ότι ακόμη και εάν ο σκοπός ενημέρωσης του κοινού για υπόθεση δημοσίου συμφέροντος μπορεί να επιτευχθεί με άλλα μέσα, η επέμβαση στην ιδιωτικότητα επιτρέπεται, εφόσον δικαιολογείται μετά από συνολική στάθμιση βάσει και των άλλων κριτηρίων που το Δικαστήριο έχει αναπτύξει στη νομολογία του, όπως ο σκοπός της δημοσίευσης, η μέθοδος και αλήθεια των πληροφοριών κ.α. Εφόσον, ελήφθησαν μέτρα για την μείωση της προσβολής του θιγομένου(αλλοίωση της φωνής του προκειμένου να μην αναγνωρίζεται, ανακοίνωση της καταγραφής)το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η καταδίκη των δημοσιογράφων συνιστά παραβίαση του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ. Ενδιαφέρον παρουσιάζει προς αυτήν την κατεύθυνση και η, ελάχιστα γνωστή, μεταγενέστερη απόφαση του Στρασβούργου στην απόφαση Bremner⁷⁴ όπου κρίθηκε ότι το ενδιαφέρον του κοινού για πληροφόρηση δεν εκτρέπεται στην ικανοποίηση της περιέργειας του κοινού ή στην δίψα για πληροφόρηση ενός συγκεκριμένου ακροατηρίου. Αντίστοιχα το συγκεκριμένο θέμα, ως ζήτημα γενικού ενδιαφέροντος, δεν επαρκεί εκ των προτέρων για την υπερίσχυση του δικαιώματος στην ελευθερία της έκφρασης, με την χρήση κάμερας χωρίς την χρήση κανενός προστατευτικού φίλτρου, παρά το μεγάλο βαθμό ενδιαφέροντος του κοινού για πληροφόρηση στα εν λόγω ζητήματα⁷⁵.

Η θέση όμως του ΕΔΔΑ στην Haldimann δημιουργεί ένα γενικότερο προβληματισμό διότι αναγορεύει το ενδιαφέρον ενημέρωσης του κοινού σε κριτήριο προστασίας του ιδιωτικού βίου

⁷³ Βλ. ΕΔΔΑ, απόφαση της 24.02.2015 στην υπόθεση Haldimann και λοιποί κατά Ελβετίας.

⁷⁴ Βλ. απόφαση BREMNER v. TURKEY, απόφαση της 13ης Οκτωβρίου 2015, αριθμός προσφυγής 37428/06, σκέψη 79-81

⁷⁵ Η υπόθεση αφορούσε βιντεοσκόπηση από ερευνητικό δημοσιογράφο ενός πολίτη, ο οποίος μάλιστα τύγχανε επίσης δημοσιογράφος, ο οποίος προέβαινε σε θρησκευτικό προσηλυτισμό.

και στο μέτρο αυτό υποσκάπτει την αυτονομία του ατόμου⁷⁶. Με τον τρόπο αυτό ουσιαστικά υποχωρεί η προστασία και οι εγγυήσεις που παρέχουν οι συνταγματικές διατάξεις ως προς την ιδιωτικότητα και τα προσωπικά δεδομένα στο όνομα του δημοσίου συμφέροντος και του εικαζόμενου ενδιαφέροντος του κοινού το οποίο καθορίζεται κυριαρχικά από τον δημοσιογραφικό ανταγωνισμό. Έτσι η λεγόμενη ερευνητική δημοσιογραφία στο στάδιο της συλλογής των πληροφοριών εν δυνάμει θα μπορούσε να ρίξει την ιδιωτική ζωή του κάθε πολίτη στην αρένα ενός κοινού που δεν ικανοποιείται παρά μόνο από κινήσεις εντυπωσιασμού και όπου συχνά το δημόσιο συμφέρον λειτουργεί ως πρόσχημα και η αναλογικότητα ως άλλοθι παραβιάσεων. Έτσι η αδηφάγα περιέργεια του κοινού⁷⁷ κινδυνεύει να εξελιχθεί σε κριτήριο της στεγανότητας του ιδιωτικού βίου του προσώπου.

Θεωρούμε ότι ο νομοθέτης οφείλει να τυποποιήσει τα κριτήρια που δικαιολογούν την άρση του δημοσιογραφικού απορρήτου προκειμένου να παράσχει στο δικαστή τα εργαλεία που θα του επιτρέψουν να αποδώσει δίκαιο σε ορισμένες οριακές περιπτώσεις όπου οι ισορροπίες μεταξύ της ελευθερίας της έκφρασης και της ιδιωτικότητας είναι λεπτές και επισφαλείς.

Συμπεράσματα

Είναι προφανές ότι οι απεριόριστες τεχνολογικές δυνατότητες αποθήκευσης, επεξεργασίας και διάδοσης πληροφοριών και απόψεων μέσω του διαδικτύου θέτει σε ένα νέο πλαίσιο την έτσι και αλλιώς συγκρουσιακή σχέση μεταξύ δικαιώματος πληροφόρησης και προστασίας της προσωπικότητας, του ιδιωτικού βίου και των προσωπικών δεδομένων του ατόμου. Το κατά πόσο είναι συνταγματικά ανεκτή η ικανοποίηση του δικαιώματος της πληροφόρησης σε περιβάλλον διαδικτυακής δημοσιότητας είναι ένα ερώτημα που δεν επιδέχεται εύκολη απάντηση⁷⁸. Όλοι συμφωνούν ότι η έγκυρη πληροφόρηση αποτελεί επιτακτική ανάγκη για μια δημοκρατική κοινωνία, καθώς αναγνωρίζουν ότι συχνά η δημοσιότητα λειτουργεί ως κύρωση για το πρόσωπο που εμπλέκεται σε μια κοινωνικά και νομικά επίμεμπτη συμπεριφορά. Το κοινό συμμετέχει στον στιγματισμό του παραβάτη, ο οποίος ανίκανος να αντιδράσει ζητά προστασία από τους θεσμούς του κράτους δικαίου. Ενώ όμως τα δικαστήρια οφείλουν να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας κατά την απονομή της δικαιοσύνης, όπως πρωτίστως και ο νομοθέτης, η

⁷⁶ Βλ. Την κριτική που ασκεί στην απόφαση ο Α.Τσεβιάς, Η προβληματική της παράνομης δημοσιογραφικής έρευνας..., ό.π., σ. 556-558

⁷⁷ Βλ. ΕΦ ΑΘ 3808/2014.

⁷⁸ Βλ. S. Feldman, Postmodern Free Expression: A philosophical Rationale for the Digital Age, 100 Marquette Law Rev. 1123 (2017), • K. Klönick, The new governors: the people, rules, and processes governing online speech, Harvard Law Review, Vol. 131:1598, 2018.

δημοσιότητα ακολουθεί τους δικούς της ρυθμούς με συνέπεια η κύρωση της και η αντίστοιχη διαπόμπευση του δράστη να είναι δυσανάλογη ως προς τις επιπτώσεις της καθώς θίγεται η τιμή, η υπόληψη του παραβάτη και δυσχεραίνεται η ομαλή επανένταξή του στο κοινωνικό σύνολο. Έτσι, ενώ η ποινή αφορά στην πράξη, η δημοσιότητα αφορά στο πρόσωπο του δράστη και στα γνωρίσματα της προσωπικότητά του κατά ή μετά την καταδίκη, τροφοδοτώντας ένα αέναο κουτσομπολιό που διευρύνει τον κοινωνικό έλεγχο επί του προσώπου για ζητήματα άσχετα με την πράξη του.

Η τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας και τα ήθη μιας κοινωνίας θα μπορούσαν να αποτελέσουν ανάχωμα στην κανιβαλική διάθεση για συνεχή στιγματισμό και κοινωνική καταδίκη. Και αν μεν η δημοσιότητα της ταυτότητας ενός επικίνδυνου εγκληματία που έχει διαφύγει της σύλληψη υπηρετεί προφανείς κοινωνικές ανάγκες όπως την ασφάλεια, είναι αμφίβολο αν οι ίδιες ανάγκες ικανοποιούνται με την δημοσιοποίηση στοιχείων της προδικασίας, με την εικόνα του προσαγόμενου στο ανακριτή, με την δημοσιοποίηση των φυγόστρατων και των φορολογικών παραβατών, πόσο μάλλον των στοιχείων της περιουσίας ενός ατόμου. Είναι επίσης προφανές ότι το δημοσιογραφικό απόρρητο και ειδικότερα όταν αυτό καλύπτει την απόκτηση πληροφοριών με παράνομο τρόπο παραβιάζοντας συχνά την ιδιωτική ζωή του ατόμου, θέτει μείζονα ζητήματα σύγκρουσης συνταγματικών δικαιωμάτων.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις η δημοσιότητα προσβάλλει την προσωπικότητα, τον ιδιωτικό βίο και τα προσωπικά δεδομένα του ατόμου και τον εκθέτει σε κινδύνους χωρίς να ικανοποιείται αποτελεσματικά ο σκοπός για τον οποίο επιβλήθηκαν από το νομοθέτη τα συγκεκριμένα μέτρα.

Μια κοινωνία με φιλελεύθερο Σύνταγμα και αξίες δεν μπορεί να επιτρέπει, άνευ ετέρου, την διαπόμπευση, εφόσον αναγνωρίζει την αξία του ανθρώπου ως θεμέλιο του νομικού της πολιτισμού και ως υπέρτατη κοινωνική αρχή.